

ПОЧЕЦИ МОНАШТВА У СВЕТОЈ ЗЕМЉИ

Радомир Поповић*
 Православни богословски
 факултет
 Универзитета у Београду

Апстракт: Овај рад се бави описом почетака монаштва у Египћу, колевци овој начина живота хришћана и то кроз ујознавање са носиоцима монаштва: прејодобним Иларионом Великим, прејодобним Харитоном Великим, прејодобним Јефтимијем Великим, прејодобним Герасимом Јорданским, прејодобним Теодосијем Великим, прејодобним Кирилом Скиптољским, прејодобним Савом Освећеним, прејодобном Маријом Египћанком, прејодобним Дорошејем из Газе, итд. У раду су приказане особености монашких правила у Палестини из најранијеј периода, али и карактеристике самој палестинској монаштва и јереси које су се јавиле у тим монашким насеобинама.

Кључне речи: монаштво, Палестина, ориентизам, монашка литература.

У богословско-историјској науци је прихваћено мишљење да је колевка раног монаштва Египат и његове пустиње. Захваљујући, између осталог и погодним географско-климатским условима тамо су, према историјским подацима, већ у раном трећем веку примећиване веће монашке насеобине, општежића која су као таква постала убрзо узор и пример на који су се почели многи да угледају широм хришћанске васељене, како на Истоку тако и на Западу. Многи долазе и на лицу места се упознају са монаштвом, појединим подвижницима, враћају се у свој родни крај и преносе духовно искуство које су тамо видели и доживели. Најпре се из Египта монаштво шири и хвата дубоке корене на Синајском полуострву као библијском топониму које је такође постало привлачно за монахе подвижнике. Одавде, убрзо организовани начин живота монаха-подвижника преноси се и у Свету Земљу.

Света Земља је као земаљска отаџбина Господа Христа одувек привлачила хришћане из целе васељене. Многи ду долазили, не само да се

* radomir.popovic@live.com.

поклоне Светим местима, већ су тамо остајали до краја живота живећи у тамошњим манастирима који су постојали на свим просторима Свете Земље и били су изворно везани за важне догађаје описани у Светом Писму и Старог и Новог Завета као и за поједине личности из Светог Писма: Авраам, Јаков, пророк Илија, пророк Исаија, пророк Јеремија, Свети Јован Претеча, и многи други.

Није могуће, што се тиче самих почетака оснивања првих манастира у Светој Земљи, рећи када су тачно основани поједини манастири. Прве и најстарије податке дају на житија појединих монаха-подвижника који су се тамо подвизавали, који су својим животом и монашким примером привлачили и друге да постану и остану монаси у Светој Земљи. Такви подаци писани и документовани досежу до трећег века, што не мора да значи да на овим просторима монаштво не постоји од раније, од времена Светих Апостола с краја првог века.

Преглед палестинских подвижника почећемо од најстаријих нама познатих имена. Међу такве, свакако, спада **Преподобни Иларион Велики** (в. *Acta Sanctorum* 1780: 43–57; Созомен, *Црквена историја* 3,14; 5,10, 15; 6,32; *Житија Светих за октобар* – Поповић 1977а: 455–474). Он се родио у Светој Земљи, односно у Палестини око 291. године у околини Газе, у месту Тавата и многобожачкој – нехришћанској породици. Ради школовања и стицања образовања одлази у Египат, у Александрију где се учио граматички и књижевности. У Александрији је већ од раније деловала позната катихетска школа, тамо су живели познати хришћански учитељи, град је био добрим делом хришћанизован. Тамо се Иларион крстио и имао је прилику да се као млад човек упозна са Преподобним Антонијем Великим који је већ био познат као велики подвижник и аскета. Једно време је чак провео у његовој непосредној близини и сам живећи као монах и подвижник. После извесног времена враћа се у свој родни крај, у Палестину. Његови родитељи су се већ упокојили. Сву имовину је поделио својим рођацима и сиромасима, а сам се населио у околини свог родног места на пустом и усамљеном месту. Живео је као строги аскета. У време прогона који су били у време цара Диоклецијана и његови наследника, Иларион је био принуђен да једно време проведе на Сицилији. Увек је живео и издржавао се од свог рада – рукодеља. У житију се каже да је секао дрва и продавао како би се прехранио. Са Сицилије је отишао у Далмацију, вероватно околина Задра, а затим на острво Кипар где се упокојио (Созомен, *Црквена историја* 5, 10).

Преподобни Харитон Велики Исповедник спада у ред палестинских подвижника који су дошли и остали у Светој Земљи (*Acta Sanctorum* 1759: 6607–622; Олгажерскии 1896; *Житија Светих за септембар* – Поповић 1976: 565–574). Овај монах-подвижник има епитет „исповедник,,

јер је као хришћанин и монах пострадао и много трпео у време прогона хришћана од стране цара Аурелијана око 270–276. године. По неким истраживачима његова страдања су била почетком IV века у време цара Диоклецијана (284–305). Он је био пореклом из области Иконије у Малој Азији. У Јерусалим је дошао најпре као поклоник око 306. године. Из Светог града најпре одлази у Фаранску пустињу где оснива једну монашку насеобину, заправо лавру у којој је неговано и општежиће – киновија и отшелништво – анахоретство. Касније се из жеље за строжијим подвигом повлачи дубље у пустињу у околину Јерусалима где опет оснива другу лавру. Најзад, увек праћен од стране своје духовне деце и следбеника у месту Текуја, где је некада у Старом Завету живео Свети пророк Амос, оснива трећу лавру. Упокојио се крајем IV века. Као монах и следбеник православне вере усвојене на Првом васељенском сабору у Никеји 325. године, бранио је православну веру од аријанске јереси. У време цара Валента, седамдесетих година IV века који је био аријанац, Преподобни је претрпео и прогоне.

Преподобни Јефтимије Велики је такође дошао из Јерменије из места Мелитина. Родитељи му дуго нису имали децу. До краја живота остао је у Светој Земљи као монах. Сматра се да је рођен око 377. године и после почетних подвига обрео се у Јерусалиму око 406. године. Настанио се у Фаранској пустињи где већ постоје манастири. Живео је као отшелник-анакорета заједно са Преподобним Теоктистом. Након пет година одлази дубље у пустињу Рув и Зиф у околини Мртвог мора. Посебно је неговао као монах сећање на смрт и Страшни суд који нас све чека. Као монах деловао је и као мисионар – крштавао је или преводио у хришћанску веру Сарацене-Агарјане. Био је савремених две велике јереси које су потресале Цркву – несторијанство и монофизитство. Код њега се, на почетку свог монашког подвига обрео млади монах – потоњи Преподобни Сава Освећени. Његово житије написао је Преподобни Кирило Скитополски. Упокојио се око 473. године (*Житија светих за јануар* – Поповић 1972: 623–645).

Преподобни Герасим Јордански (*Житија светих за март* – Поповић 1973а: 69–74) рођен је у Ликији, област Јорданске пустиње у Палестини половином петог века. Био је савременик и учесник сукоба са монофизитима који нису признали Халкидонски сабор 451. године. Спорови су били интензивни и у самој Палестини. Његово житије је написао Преподобни Кирило Скитополски. Бранећи православну веру Преподобни Герасим је допринео да и сама царица Евдокија напусти јерес и врати се у православље. Као монах пет дана у седмици је проводио као усамљеник. Суботом и недељом је у манастиру и учествује у Светој Литургији. Посебно је неговао монашки завет сиромаштва и бавио се

рукодељем које је пратио молитвом. У пустињи се спријатељио са лавом коме је извадио трн из ноге, и овај га је пратио и био му од помоћи. Каже се у житију да је лав био тужан када се старац упокојио и рикао је на његовом гробу где је најзад и угнуо. Старац се упокојио око 475. године.

Преподобни Теодосије Велики био је пореклом из области Кападокија, место Магариси у Малој Азији. Рођен је око 424. године. Око 461. године долази у Јерусалим и настањује се у околини града. Био је познатик и саповдвжњик Преподобног Саве Освећеног. Посебно је неговао подвиг сећања на смрт. Касније се настанио у околини Витлејема где је основао манастир у којем је неговано општежиће – живот монаха у заједници. Следио је у том погледу монашка правила и искуство Светог Василија Великог. Свакодневно је давао поуке братији. Старао се да спречи утицај монофизита у монашким срединама у Палестини. У том циљу је чак упутио писмо цару Анастасију I (491–518) (уп. *Житија свештих за јануар* – Поповић 1972: 292–293) у којем га упозорава да као цар треба да се стара и чува православну веру. Његов манастир је имао око 700 монаха од којих су многи били Грци, Грузијанци, Јермени и сви су се молили на свом језику. Упокојио се око 529. године у 105-ој години живота.

Преподобни Кирило Скитополски потиче из свештеничке породице у Коринту у Грчкој. Рођен је око 448. године. У Свету Земљу долази као монах и 543. године и настањује се код Преподобног Јована Ћутљивога.¹ Његова је велика заслуга што је написао житија палестинских монаха, и својих савременика, али и претходника за чије подвиге је слушао од својих савременика. Нажалост, био је оригениста. Ово учење је коначно осуђено на Петом васељенском сабору у Цариграду 553. године. Од њега су остала написана житија Св. Јефтимија, Св. Саве Освећеног, Св. Јована Ћутљивога, Св. Киријака Отшелника, Св. Теогнија Витилијског, Св. Теодосија Киновијарха и многих других, о којима не бисмо ништа знали да их он није овековечио у својим житијама.

Преподобни Сава Освећени (439–532), духовни ученик Преподобног Јефтимија Великог, рођен је у Кападокији, Мала Азија, око 439. године. Као монах најпре је живео у једном манастиру у месту Муталаска још од дечјег узраста. Живео је по монашким правилима Светог Василија Великог. Након десет година, када је имао осамнаест година, одлази у Јерусалим. Године 459. посетио је Светог Јефтимија, а овај га шаље Светом Теоктисту код кога је провео десет година живећи у монашком

¹ Преподобни Јован Ћутљиви рођен је у Јерменији, био је епископ колонијски, касније долази у обитељ Светог Саве Освећеног, али као обичан скромни послушник. Живео је 104 године, упокојио се 562. године. Сф. *Житија свештих за новембар* – Поповић 1977б.

општежићу. После тога се повлачи и живи као усамљеник. Године 473. обрео се у манастиру Светог Герасима у Јорданској пустињи, затим одлази на Гору кушања. Својим духовним ученицима и следбеницима који су били на почетку монашког подвига он препоручује живот у општежићу или заједници. Основао је седам манастира – три лавре и четири општежића. Од 493. године руководи свим манастирима у Палестини. Међу монасима, не само у то време, има, сем Грка, много Јермена, Грузијанаца, Сиријаца. При крају живота био је у престоници источно-ромејског царства, Константинопољу ради преговора са монофизитима или дохалкидонцима и лично је разговарао са царем Јустинијаном који се трудио да монофизите приведе Цркви. Преподобни Сава се упокојио у дубокој старости 532. године. Његове Свете мошти почивају у манастиру Светог Саве Освећеног у Јудејској пустињи. Житије му је написао Преподобни Кирило Скитополски у VI веку (Вуковић 1974; *Житија свейих за децембар* – Поповић 1977в: 129–170; Сајловић 2004: 91–126; *Палестинский Патерик* 1996: 174–271).

Преподобна Марија Египћанка била је родом из Египта (*Житија Свейих за април* – Поповић 1973б: 5–19). Њено житије написао је Свети Софроније (+ 638) патријарх јерусалимски који је и сам био монах и подвижник, и у Египту и у Светој Земљи. Њено импресивно житије говори о томе да је већ са седамнаест година живот проводила у блуду у Александрији. Али, по Божијем промислу догодило се да је једном приликом за празник Крстовдан бродом кренула у Свету Земљу заједно са поклоницима који су тамо ишли. Када је хтела да уђе у храм у Јерусалиму то није могла да учини све док није у себи осетила истинско и дубинско покајање за свој грешни живот. Дала је завет и прешла реку Јордан, настанила се у пустињи где је провела 47 година усамљена, далеко од људи. Пре упокојења имала је чудесан сусрет са старцем Зосимом који је убичавао да све време Великог поста проведе у пустињи. У манастир се враћао на Цвети пред Васкрс. У пустињи је срео Марију. Она се причестила на Велики четвртак. Идуће године, 522. упокојила се у пустињи где је и сахрањена пошто јој је лав ископао раку. Црква управо њен пример истинског покајања предочава вернима током Пете седмице Великог поста.

Преподобни Доротеј из Газе живео је крајем VI и почетком VII века у Палестини. Подвизавао се у манастиру Светог Сериде. Од њега су остале драгоцене духовне поуке и савети и то 21 на броју, као и неколико писама. Своје поуке почиње најпре од савести као Божијег дара датог сваком људском бићу. Савест као дар Божји треба чувати и неговати, како у односу према Богу тако исто и у односу према људима. Темељ свега је хришћанска љубав. Говорио је: ако овај свет у којем живимо замислимо као круг у центру којег је Бог, и ако се приближавамо Богу, самим тим смо све ближи

и једни према другима, и обрнуто, ако се удаљавамо од Бога, удаљавамо се истовремено и од људи. Смирење као врлина стоји насупрот гордости, док страх има два нивоа: плашимо се јер избегавамо казну, али постоји и страх који долази из чисте љубави према Богу. Даље, постоји: *роб, најамник и син*. Први има страх од казне, најамник је добар јер очекује награду-плату, а син је то из чисте и незаинтересоване љубави према Богу. Преподобни је размишљао и о другим хришћанским врлинама и манама: неосуђивање, зла реч, осуда, понижавање. Од врлина посебно говори о милостињи, трпљењу, расуђивању. Када размишља о страстима он разликује страст и грех као остварење страсти. У себи треба страст побеђивати како не би дошло до греха. Значајно место у његовим поукама заузима чревоугађање – ради телесне потребе, али и страсти су у питању. Најзад, говори о лажи која има три нивоа: лаж мислима, речима и животом. Знатно место у његовим духовним поукама има и гордост, која је насупрот смирења (*Житија светих за септембар* – Поповић 1972: 579–589).

Наравно да се овим не исцрпљује број преподобних подвижника у Светој Земљи у раној Цркви. Треба макар само поменути и многе друге, попут **Преподобног Киријака Отшелника** (448–557) (в. *Житија светих за септембар* – Поповић 1972) који је у Палестину дошао из Коринта – потиче из свештеничке породице. Почев од осамнаесте године подвизавао се до раја живота, упокојио се у 109-ој години. Затим **Преподобни Георгије Хозевит** (*Житија светих за јануар* – Поповић 1972: 231–239) пореклом са Кипра, подвизавао се у манастиру Каламон и Хозева – манастир Пресвете Богородице. Прославио се као чудотворац и предсказао је инвазију Персијанаца на Свету Земљу 613. године и почетак ропства под мухамеданцима.

Особености монашких правила у Палестини

Монашка правила у Светој Земљи настајала су под великим утицајем сличних правила из Египта и тамошњих манастира. У Палестини се посебно неговало монашко општежиће. Већ је напоменуто да је, рецимо Преподобни Јефтимije Велики држао правила Светог Василија Великог. То се такође примећује и код Преподобног Саве Оосвећеног. Посебан је био утицај правила Преподобног Пахомија подвижника из Египта. За Свету Земљу су, осим тога посебно карактеристична такозвана „типика ктиторика“, односно монашка правила која су утврђивали сами оснивачи појединих манастира. Тако, рецимо, Свети Харитон Исповедник у свом манастиру није дао целовит монашки устав, него својим следбеницима више преноси своје лично доживљено духовно

и монашко искуство и праксу коју је сам опитно искусио и доживео. Преподобни Јефтимије опет прима у наслеђе Харитоново духовно искуство, док Свети Герасим Јордански има систематичније монашко правило Преподобног Саве Освећеног. Једном, речју, лако се примећује да је у свим палестинским манастирима била велика улога аве, односно архимандрита, онога ко је био на челу монашког братства. Ава или архимандрит има духовну власт над свим монасима у свим сегментима њиховог живота. Посебно се ава старао да их редовно духовно поучава држећи им редовно, неколико пута седмично духовне поуке, односно пригодне поуке и беседе. Једно од, неписаних правила било је да евнухе не примају у лавре, већ само у општежиће.

Пракса у манастирима у Палестини била је да новопридошле монахе најпре постризавају и дају им монашку одећу. Све што новопридошли монах има постаје својина манастира. Сваки монах имао је своје послушање и имао је свог духовног оца. Послушања су била седмична, а смена се обављала недељом увече и трајала је током целе седмице. Сви монаси су обавезни да суботом и недељом присуствују и учествују на заједничким богослужењима у главном манастиру. Остало пак време, пет дана у седмици од понедељка до суботе проводили су живећи одвојено у својим келијама. Суботом и недељом су се причешћивали, јели су кувану храну и пили вина. Иначе, све време су проводили у непрекидној смени вршења молитве и рада, односно послушања. Неки од испосника су узимали и посебну врсту подвига којег су се строго придржавали. Рецимо, завет ћутања – чак су држали камен у устима како не би били у искушењу да говоре, и евентуално греше речима.

Што се тиче односа монаха и спољњег света, било је строго забрањено да жене долазе у манастир. Затим, није добро да монах често борави ван манастира или да мења манастир, односно прелази из једног у други манастир. Ова пракса се држала по неком природном правилу јер, дрво које се често пресађује не може да расте, тако и монах не може духовно много да напредује и усавршава се. С друге стране, палестинско монаштво је одиграло велику улогу у христијанизацији, односно покрштавању пустињских племена, рецимо Сарацена, Арабљана.

Палестинско монаштво и јереси

У дугој историји Цркве више пута се показало да је управо монаштво најбољи чувар чистоте православне вере од свих раскола и јереси. Монаси су ти који по вери живе и подвизавају се и на тај начин чувају и долазећим нараштајима преносе православну веру. То они, пре свега,

потврђују својим животом, а живот по вери је, уствари, и најбоља проповед. Познато је да је у V веку, не само Црква на Истоку била у великом искушењу од две велике јереси: несторијанство и монофизитство. Особито су несторијанци у Палестини имали велики утицај. Тако је, рецимо, Преподобни Јефтимије Велики тек 431. године сазнао за ову погубну јерес. Сви епископи из Палестине који су били на сабору у Ефесу 431. године – Трећи васељенски сабор, осудили су ову јерес. Када је реч о монофизитима, ствар је била нешто другачија. Године 448. као што је добро познато, први пут је осуђен јересијарх, архимандрит Евтих монофизит из Константинопоља.² За саме пак монофизите којих је посебно много било на Истоку, овај локални сабор у Константинопољу 448. године на челу са патријархом Флавијаном Исповедником био је, ништа друго, до повратак на несторијанство које је већ осуђено на Трећем васељенском сабору у Ефесу 431. године. Дошло је до брзог реаговања монофизита. Већ идуће 449. године на локалном саборовању у Ефесу, монофизити су, предвођени александријским архиепископом Диоскором, осудили архиепископа константинопољског Флавијана, који се убрзо и упокојио. Осудили су такође и православног епископа Јевсевија Дорилејског. Православне су на овом саборовању, нажалост, сматрале за несторијанце – јер уче и говоре о две природе у Богочовеку Господу Христу. Да бесмислица буде већа, они су се при томе погрешно позивали на богословље Светог Кирила Александријског († 444). На сабору у Ефесу 449. године, који је био замишљен као васељенски сабор, узео је учешћа архиепископ Јувеналије из Јерусалима. Он је, нажалост, бранио јеретика, архимандрита Евтиха и монахе који су били осуђени за јерес. Такође је пристао и на осуду православног архиепископа Флавијана из Константинопоља као и епископа Јевсевија Дорилејског. Исто тако је, нажалост, у том тренутку и цар Теодосије II, не улазећи много у разматрање ових богословских недоумица, потписао је одлуке овог јеретичког саборовања.

Поставља се питање, како су се сви ови догађаји одразили на Палестину, тамошњу Цркву, односно палестинске манастире и монаштво уопште? Нажалост, у том тренутку монофизитство се учвршћује у Палестини. Сачувана су писма појединих палестинских монаха упућена цару Маркијану и сабору који је сазван у Халкидон 451. године у којима се каже да збаченог архиепископа Диоскора треба вратити на епископску катедру у Александрију са које је уклоњен одлуком Отаца у Халкидону. У својим писмима палестински монаси се позивају на то како они, наводно, строго чувају Никејску православну веру. Додуше, њихова

² О почетку ове јереси и како се Црква борила са њом, видети Поповић 2012: 296 и даље.

посланица је читана на сабору у Халкидону, али је одбачена и као таква није ни разматрана. Халкидонски сабор је управо из разлога протеклих немира у неким манастирима у Египту и Палестини, где је монофизитство и нашло најјаче упориште, донео неколико канона или правила који се управо баве монасима, монаштвом и поретком у манастирима. То су канони 4, 18 и 23 овог сабора.³

У самој Палестини је на челу монофизита био монах Теодосије. У Свету Земљу он је дошао из Египта и био је један од главних монаха који су правили смутње у току саборског заседања у Халкидону 451. године. Убрзо је постао епископ. Дуго времена је имао подршку удове царице Евдокије која је живела у Јерусалиму (Схоластик, *Црквена историја* 2, 5). Велики број монаха у Палестини био је, макар у почетку, против саборских одлука у Халкидону. При томе су се позивали како, наводно, чувају Nikeјску православну веру која је једино обавезна и прихватљива. Они су, додуше, осудили архимандрита Евтиха као јеретика, али су исто тако осудили и архиепископа Јувеналија (422–458) из Јерусалима. Због ових, доста исхитрених промена у Јерусалиму је дошло до великих немира и побуна. Међу палестинским монасима су се као монофизити посебно истакли монаси Елпидије и Геронтије. Преподобни Јефтимије Велики због ових немира и метежа био је принуђен да се склони у пустињу Руву. После великих немира, православци се ипак враћају. Архиепископ Јувеналије је поново заузео архиепископско седиште у Јерусалиму, а протеран је Теодосије као јеретик. Чак је цар Маркијан упутио једно писмо монасима у Свету Земљу у којем их позива да остану верни својим монашким заветима и да не напуштају своје манастире.⁴ Прилике су се после извесног времена ипак почеле постепено смиривати када се и удова царица Евдокија око 456. године вратила православљу, односно одлукама сабора у Халкидону које су антимонофизитске.

Касније, у VI веку у Палестини је било присталица Оригена и његовог учења. Овај покрет је особито оживео после упокојења Преподобног Саве Освећеног 532. године. Средиште овог покрета била је Нова лавра и монах Нон. Епископ Теодор Аскида, иначе веома близак цару Јустинијану (527–565), био је некада монах манастира Нова лавра. Међутим, цар Јустинијан је држао страну православних а против оригениста. Цар је упутио своје познато писмо цариградском патријарху Мини против Оригена и његовог погрешног учења у којем набраја све његове богословске заблуде и зналачки их оповргава наводећи одговарајућа места

³ Ове каноне видети у Поповић 2012: 355–359.

⁴ Цар Маркијан архимандритима и осталим монасима у Јерусалиму и околини, у Поповић 2012: 345–348.

из дела Светих Отаца.⁵ Писмо је упућено 543. године, а на Петом васељенском сабору 553. године на петој саборској седници ово Писмо је прочитано и Ориген је по први пут званично осуђен, односно сва његова неправославна догматска учења која су добрим делом била присутна у монашким срединама на Истоку.

Видимо из ових неколико напомена да је палестинско монаштво било и те како у току свих догматских спорова у Цркви на Истоку који су везани за две највеће христолошке јереси – несторијанство и монофизитство. То ће и касније постати пракса када је реч о монотелитима – Свети Софроније патријарх у Јерусалиму († 638),⁶ и о иконоборачкој јереси – Преподобни Јован Дамаскин († око 750),⁷ које су дубоко потресале Цркву, посебно на Истоку. Монаштво ће, додуше, претрпети и извесне прогоне у доба иконоборства као главни стуб одбране Светих икона у Цркви. Били су, како видимо у Службама преподобних монаха, истински „анђели у шелу, земаљски анђели, и небески људи“. Становници пустиња будно су стајали на вечној духовној стражи вере и побожности као неустрашиво и неуморно „правило вере и образац кротости“ за сва времена.

Овде смо изнели и укратко предочили десетак монашких духовних примера и ликова. Има их свакако много више, али ови су свакако најважнији. Шта рећи о онима који су посећивали Свету Земљу и тамошње манастире и враћали се у свој родни крај носећи са собом монашке узор по којима су живели и оснивали нове манастире широм хришћанске васељене. Треба се само подсетити Етерије (Етерија 2015) која крајем IV века посећује Света места, духовно се напаја и враћа се на Запад. Ту је и Руфин Аквилејски из северне Италије који потом пише *Историју монаха у Египћу* (Руфин 2002), затим Блажени Јероним који се коначно настањује у манастирима код Витлејема, и многи други. Наш Свети Сава је два пута посетио Свету Земљу и нама у Србију пренео изворне и непатворене духовне узор који су нам вековима били надахнуће за останак и опстанак у православној вери и побожности.

⁵ Писмо Јустинијаново видети у Поповић 2011: 25–49.

⁶ Посланице патријарха Сергија видети у Поповић 2011: 129–149 и 153–157. Житије патријарха Сергија в у *Житија светих за март* – Поповић 1973а – где се каже да је рођен 550. године у Дамаску у Сирији, да је у Палестини био ученик Преподобног Јована Мосха. Патријарх у Јерусалиму постао је 634. године, а после четири године се упокојио.

⁷ *Житија светих за децембар* – Поповић 1977в: 104–123; такође се подвизавао у лаври Преподобног Саве Освећеног у Палестини.

Литература:

- Вуковић Сава (1974): „Први превод Јерусалимског типика код Срба“, *Гласник СПЦ* 12, за 1974. годину.
- Етерија (2015): *Еџеријино ходочашће у Свету земљу / Еџерија*, превод Душица Стојковић, Свети оци у преводу на српски језик, књ. 4, Београд: Висока школа – Академија Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију.
- Олгажерскии, Т. (1896): *Палестинское монашество с IV до VI века*, С. Петербург.
- Палестинский Патерик. Житие Преподобного Саввы Освященного* (1996): Москва: Свято-Троицкая Сергиева Лавра [Репринтно издање: *Сборник аскетических писаний, извлеченных из Патериков обители св. Саввы Освященного, что близ Иерусалима. Епископа Феофана, Москва 1907 г.*].
- Поповић, Јустин (1972): *Житија светих за јануар*, Београд.
- Поповић, Јустин (1973а): *Житија светих за март*, Београд.
- Поповић, Јустин (1973б): *Житија светих за април*, Београд.
- Поповић, Јустин (1976): *Житија светих за септембар*, Београд.
- Поповић, Јустин (1977а): *Житија светих за октобар*, Београд.
- Поповић, Јустин (1977б): *Житија светих за новембар*, Београд.
- Поповић, Јустин (1977в): *Житија светих за децембар*, Београд.
- Поповић, Радомир (2011): *Васељенски сабори – одабрана докуменџа*, књ. 2, Београд.
- Поповић, Радомир (2012): *Васељенски сабори – одабрана докуменџа*, књ. 1, Београд.
- Руфин, Презвитер (2002): *Књиџа живоџи џусџињских оџаца – историја монаха у Еџиџу*, прев. са латинског Л. Фундић, Вршац.
- Сајловић, Мирко (2004): „Свети Сава Освећени и борба за Кирилову веру у Палестинској пустињи“, *Петџи васељенски сабор*, Србиње, стр. 91–126.
- Acta Sanctorum* (1759): Septembris t. VII. Quo dies vigesimus quintus, vigesimus sextus, vigesimus septimus, & vigesimus octavus continentur.
- Acta Sanctorum* (1780): Octobris, t. IV, Bruxellis: Typis regis.
- Patrologiae Graecae Cursus completus* (1864): *Tomus LXVII. Socrates et Sozomenus, accuravit*, J. P. Migne, Paris, col. 929–1630 [у тексту: Созомен, Црквена историја].

Примљено: 23. 3. 2018.
Исправљено: 15. 4. 2018.
Одобрено: 27. 4. 2018.

THE BEGINNINGS OF MONASTICISM IN THE HOLY LAND

Radomir Popović

Faculty of Orthodox Theology, University of Belgrade

***Summary:** In the theological and historical science it was accepted that the cradle of early monasticism was Egypt and its deserts. Among other things, due to favourable geo-climatic conditions there, according to historical data, in the early 3rd century, there were more monastic settlements, which as such became a model and an example for the next monasteries throughout the Christian universe, in the East and in the West. Many Christian believers come and get to know ascetism and spirituality from the first monks and ascets. Returning to their homeland, they transmitted the spiritual experience that they saw and experienced in the deserts. First from Egypt, monasticism expands and grabs the deep roots of the Sinai Peninsula as a biblical toponym that has also become attractive to monks. From here, the soon-to-be-organized lifestyle of the monk-ascets is also transmitted in the Christian World. In the article, there is an overview of Palestinian monks from the oldest known names. In the research, we can see from these few remarks that the Palestinian monasticism was very much in the course of all dogmatic disputes in the Church of the East, which are related to the two greatest Christological heresies – nestorianism and monophysitism.*

***Key words:** monasticism, Palestine, origenism, monastic literature.*